

Donostia 2016ren porrota

Eta azkenean 2016a. Polemikarekin hasi eta polemikarekin bukatu da Donostiaren kultur hiriburutza, zer, eta asmoa, paradoxikoki, kultura bizikidetzaren lantzeko tresna izan litekeela demostratu nahi zutenean. Urtarrilaren 23an bertan hasi zen gerra, Hansel Cereza artistak sortutako inaugurazioarekin. Ez zuen inor konbentzitu proposamen hark, eta zorrotz ziren labanak emanaldia amaitzerako. Ordaina: 800.052 euro. Horrekin hasi, eta Koldo Mitxelena Kulturuneko *Lekurik gabe, denborarik gabe. Giltzapekoak* erakusketako zentsura kasuekin amaitu da urtea. Erakusketaren kasuan, espetsuan, kartzela psikiatrikoetan edota adingabeentzako kartzeletan preso diren pertsonen sortutako artelanak biltzea zen ideia. Baina bi euskal presoren artelanak erakusketatik kentzea erabaki dute Donostia 2016ko arduradunek. Zehaztu dutenez, ordea, arazoa ez da izan piezetan zer ikusten den, baizik eta irudien egileak nor diren. Zer diren. Hots: euskal presoek egindakoak direlako zentsuratu dituztela. Egilea zaie iraingarri, ez pieza. Bi sinadura horiek bertan utziz gero, ETaren biktimak mindu zitzaketela pentsatu du Pablo Berastegik zuzendutako taldeak, eta horregatik erabaki dute artelanak zentsuratzea. Donostia 2016ko arduradunek azaldu dute gatazkaren biktimak mindu ditzaketen egileen lanak erakutsiz nekez egin litekeela bizikidetzaren alde. Baina azaldu gabe utzi dute nola egin litekeen bizikidetzaren alde gatazkaren parte bati eztabaida publikoan parte hartzerik naifena ere ukatuz. Larria da kontua. Erakusketa zentsuratuz, preso izaera ere ukatu diete euskal preso horiei, eta haien presentziari uko eginez, uko egiten diote preso horiek kartzelaraino

eraman dituen gatazkaren konponente politikoari ere. Nekez, Donostia 2016ren proiektuaren porrota irudikatu dezakeen adibide argiagorik.

Gerra ez da amaitu

«The war is over!». Gerra bukatu da. Esaldi hori irakur daiteke Txomin Badiola artistaren artelanetariko batean. Argazki bat da, eta bost mutil ikus daitezke bertan aldagela moduko batean. Atzealdean kartel bat, uso txuriz inguratutako emakume batekin, eta aipatutako leloa hor: «Gerra amaitu da». 1996koa da artelana, baina 2010ean berreskuratu zuen haren aipamena Rikardo Arregi Diez de Heredia poetak Artium museoan emandako hitzaldirako.

[Artelanean] propaganda ofizialak gerra amaitu dela aldarrikatzen duen bitartean gorputz errealek oihukatzen digute gerra ez dela amaitu, are gehiago, gerra ez dela inoiz amaituko [...]. Gerra amaitu da, baina gorputzetan ez da gerra amaitu, ez da inoiz amaituko. Gerra handia amaitu da orbanak, malenkonía eta antsietatea utzi ondoren, baina gerra txikiak, gorputzetan gertatzen direnak, hor daude.

ETA oraindik aktibo zen Arregik hitzok idatzi zituenean, baina berdín balio du bere gogoetak ETAk armak utzi dituenetik bost urte betetzen direneko erronka identifikatzeko. Gatazka ez da amaituko.

Izan ere, definizioan dago gakoa. Gerra egoera nork izendatzen duen da kontua, eta nork erabakitzen duen bakea heldu dela esatea. Mundua izendatzen duenarena da mundua. Eta azken urteetan gatazka birdefinitu eta problematizatzeke saio garrantzitsuak egon dira horregatik. Nabarmen, esaterako, feminismoaren esparrutik. Kasurik muturrenekoenean hor daude, adibidez, emakumeen aurkako bortizkeria ere gatazkaren definizioaren barrura txertatzeko egindako saioak; eta, kasu kulturalagoei erreparatuz gero, hor daude artearen historia berridazteke aldarrikapen historikoak ere.

Ez da Euskal Herriko kontua bakarrik, noski, baina baditu berezitasunak Euskal Herrian ere. Eta esango nuke ETAre jardun armatuaren amaierak ere erraztu egin duela orain arte ezkutuago izan diren gorputz eta aldarrikapen batzuk azaleratzea, eta mugimendu horiek lagungarri direla gatazkaren ulermena aberasteko. Eta, hain justu, gatazkaren definizioa aberasten laguntzea da, nire ustez, gatazka egoera batean kulturak egin dezakeen ekarpen nagusietariko bat, nahiz eta, tamalez, zentsura kasuak agerian uzten duenez, Donostia 2016 egitasmoak ez duen halakorik lortu, zeren eta, zabaldu beharrean, murriztu egin baitu eztabaida.

Apur bat molestatzeari

«Une honetan artistak ez du [gizarteak behar dituen kohesiorako] ikurrak sortzeko gaitasunik». Bereziki urte emankorra izan du 2016koa Txomin Badiola artistak: atzera begirakoa eskaini diote Madrilgo Reina Sofía museoan, erakusketa zabaldu du Bilboko Carreras Mugica galerian, Oteizaren katalogo arrazoitua kaleratu du, eta Donostiako San Telmo museoan Gaur taldeari eskainitako erakusketan ere hartu du parte. Ez da itxaropentsuegia, ordea, erakusketa horien harira eskaini dituen elkarrizketetan egindako diagnostia.

Merkatua da ikur handiak sortzeko gaitasuna duen bakarra. Haien sortzen dituzte gobernuak erorarazteko gai diren ikurrak. Artistoi ezin zaigu eskatu sinbolo handirik eraikitzeko, eskatzen ahal zaiguna da zalantzan jartzeko existitzen diren sinboloak. Horretara hel gaitzke asko jota.

Eta, beraz, kritiko bera ere Donostia 2016ko inaugurazio ekitaldiarekin, eta proiektuaren kultura bizikidetzarako tresna bilakatzeko asmo orokorrarekin.

Jendeari ikur handiak sortzeko eskatzen zaionean sortzen dena baldin bada Donostia 2016ko inaugurazio ekitaldiko zubiaren eta bizikidetzaren kontu hori, hori da *kitsch* hutsa eta lotsaga-

rria. Baina lotsa hori jendeak duen ikur behar horren sintoma ere bada. Jendea ez da ohartzen hain justu ere potroetatik harra-patuta dituztenek soilik dutela ikur horiek sortzeko gaitasuna. Guk egin dezakegun bakarra, apur bat molestatzea da.

Merkatuak irentsi du kulturgintza. Haizea Barcenilla kritikariak argi azaldu du kulturaren merkantilizatorako joera hori Jakinek eta Udako Euskal Unibertsitateak uztailean Baionan antolatutako saioetan. Eta, neurri handi batean, hori da arazoaren funtsetariko bat. Ekonomiaren esparruan jokatzeko da definizioen lehia. Barcenilla:

Esan genezake hiriaren zein kulturaren irudiaren bahiketaren aurrean gaudela, hori dela egungo paradigma berria: turismoari zuzendutako irudi homogeneoa sortu nahi da, aisiarekin lotutakoa, izaera kritikorik gabekoa eta kontestualizazio gehiegirik behar ez duena. Irudi horrekin bat ez datozen eta irabazi ekonomikoak ez dakartzaten publikoak baztertzen dira (okupak, kasu) eta autogestioa eta herri sareak zokoratzen dira. Identitatea, euskal identitatea geure kasuan, banalizatu eta komertzializatzen da [...]. Euskal kultura gero eta gehiago da bazkari onez hornitutako opor lasai eta erosoaren elementu osagarrietako bat, hondo kontzeptualik gabeko irudi hutsa (Jakin 215-216: 42-43).

Disidentziaren kostua

«Arteak dena aldatzen du». Bilboko Guggenheim museoak lelo hori hautatu du bere promozio kanpainetarako, 2017an ateak ireki zituenetik 20 urte beteko direla ospatzeko. Ezaguna da mitoa: Bilboren eraberritzearen motor nagusia izan da Frank Gehry arkitektoak diseinatutako eraikina. Hortik leloa, eta, gainera, museoaren kasuan ez da erabat gezurra ere. Munduaren aurrean Bilboren irudia birdefinitu du museoak. Telebistako teledenda saio horietako batean bezala, badago Guggenheim aurreko Bilboren argazki itsusi bat, eta badago Guggenheim osteko Bilboren argazki postaleko bat. Hori zuten buruan euskal erakundeetako agintariek

museoari lurrak eta sosak utzi zizkiotenean, hori bilatu dutte promozioarekin, eta horixe da lortu dutena. ETAk tiroz hildako Txema Aguirre Larraona ertzainaren heriotzarekin abiatu zen museoaren historia, eta barbarie hartatik zibilizazio honetara igaro den hiri baten ikur da egun eraikina. Hori da saldu nahi duten postala, behintzat. Lehen: gatazka sozial, identitario eta politikoak. Orain: turismorako gune lasai, garbi eta adeitsua. Baina nabarmen ikusi zaizkio josturak aurten maskara horri. Teorian bizikidetzeta eta bake sozialaren alde hainbesteko lana egin duen museoak arrakala soziala elikatzen baitu praktikan.

41 egun eman ditu atea itxita Bilboko Arte Ederren museoak aurten. Manpower Group Solutions enpresarentzat azpikontratatuta zebiltzan 34 langileek greba egin, eta atea ezin ireki egon da museoa. Bi eskari nagusi zituzten langileek. Bata: enpresak lan baldintzak hobetu ditzala. Eta bestea: museoaren jabe diren erakundeek hurrengo lehiaketa publikoa egitean egungo langileak kontratatzeke baldintza ezartzea. Eutsi egin zuten 41 egunez beharginek, eta, azkenean, lortu zuten akordioa. Baina justu kontrakoa gertatu zen Guggenheim museoan. Orduka lan egiteko azpikontrataturako 18 hezitzailek hasi zuten greba han, eta, azkenean, lanik gabe utzi ditu museoak. Kalera denak. Berez, irailean amaitzen zen Manpower Group Solutions enpresaren eta Guggenheim museoaren arteko hitzarmena, eta akordio berria egiterakoan lan baldintzak hobetzeko eskaria egiten zieten grebalariek museoari eta euskal erakundeei. Horregatik protestak. Eta protesta horiengatik gero kaleratzeak, azkenean, gogor zigortu baitute disidentzia. Kontratua amaitu baino egun gutxi batzuk lehenago jakinarazi zuen museoak 18 azpikontratazioak eten eta hiru lanaldi osoko langile kontratatuko zituela. Kitto gatazka, eta, noski, kitto gatazka azaleratu duten langileak. Bakea. Hiru postu horiekin lana finkoago bilakatu nahi izan dutela azaldu dute museoko arduradunek, baina argi dago titaniozko postalaren orbanak azaleratzea garesti ordaintzen dela. Molestatzen du, ezabatzen dute. Kito. Eta berriz dena da postal.

Ez dena bada

Kantuan amaitu nahi nuke urtearen errepassoa, halere: 2016ko urriaren 30a, Anariren kontzertua Ondarroako Portuko Rampa gune autogestionatuan. Anari mikrofonoan: «Parean eseri zaidan neska horrek ez daki / berak daraman jertsea erantzi niola behin beste bati. / Barrurantz begiratzan du berak leihotik / halako kotxe gorri baten maitatu zuen aspaldi». Eta ozen berarekin batera publikoa ere mikrofono beharrik gabe. «Kotxe gorrikoak ikusi du kalea gurutzatzen, / bihotzak salto egin dio jiratu da, eskerrak bera ez den. / Ez dena bada, beste norbaitentzat norbait ordea: / nahi gabe ukitzen diogu elkarri efemeridea». Eta bat-batean inpresioa, kanta intimista horiek ahoz gora kantatzean ez ote ginen ari kantuan 30 urte lehenago Kortaturen *Zu atrapatu arte* ahoz gora kantatzen zutenen antzera, 50 urte lehenago Lourdes Iriondoren *Ez gaude konforme* abesten zutenen antzera. Beste gorputz batzuetatik, beste doinu batzuekin, baina antzera. Inpresioa, alegia, ez ote ginen ari maitasun kanta intimista horiek gatazka kantak abesten diren bezala ere abesten. Hots: propaganda ofizialak gerra amaitu dela aldarrikatzen duen bitartean, ez ote ginen ari gu ere geure gorputzez gerra ez dela amaitu oihukatzen. Gerra ez dela amaituko kantatzen. Asko baitira bake ofizialak kanpoan uzten dituen gorputzak, eta gorputz horiek ere merezi dituztelako beren kantak. Eta gorputz horiek ziren kantuan zirenak. Lehen esan dut: definizioak zabaltzea da orain erronka, nire ustez, eta azpiegitura eta egitasmo ofizial handiek huts egiten duten puntu horretan asmatzen dute batzuetan kultur ekimen txikiek eta sortzaileek. Zirrara hori sentitu nuen nik Ondarroan, eta hain justu horregatik bukatu nahi nuke urtearen errepassoa ezpainenetan doinu horrekin. Gerra amaitu baita, ados, baina gerra ez baita sekula amaituko. «Efemerideak gugan zauriak direlako, / nor berak bakarrik minez ospatzen ditugulako. / Ez gaude egunkarietan; tabernan, autobusetan gaude, / eta elkarri ukitzen diogu efemeridea nahi gabe». 🍷